

АРХІВ ЯРОСЛАВА ГРИЦАЯ У ФОНДАХ МУЗИЧНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ У ЛЬВОВІ

Фондова збірка Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові нараховує понад 18 тис. експонатів. Її основою є особистий архів Крушельницької та матеріали, дотичні до постаті славетної співачки. Слід зазначити, що музей С. Крушельницької давно виріс за рамки суто меморіального музею, ставши відомим у Львові музичним осередком. У його фондах зберігаються експонати, пов'язані з відомими співаками, композиторами, музикантами, музикознавцями.

Окрасою фондової збірки Музею Соломії Крушельницької є архів відомого львівського скрипаля і колекціонера Ярослава Грицяя. Його колекція продовжила традиції, що сформувалися в Галичині ще у XVIII–XIX ст., коли представники української та польської аристократії та інтелігенції збирали колекції, що склалися з творів мистецтва, музичних інструментів, формували бібліотеки. Значна кількість цих матеріалів зберігається зараз у музеях та наукових бібліотеках Львова.

Унікальна збірка Я. Грицяя налічує майже 5,5 тис. експонатів. Я. Грицяй самовіддано і фанатично любив музику. Його кумирами були скрипалі Пабло де Сарасате, Ежен Ізаї, Ян Кубелік. Особливо захоплювався творчістю Фріца Крейслера — про це свідчить велика кількість архівних матеріалів, зібраних колекціонером.

Ярослав Грицяй народився 13 червня 1923 р. в селі Полтва (тепер Пустомитівський р-н Львівської обл.) в сім'ї робітника-столяра. Ще в дитинстві з допомогою батька змайстрував свою першу скрипку, яка стала його покликанням. Коли батьки переїхали до Львова, Ярослав вступив до музичної школи при Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка у клас гри на скрипці. В роки Другої світової війни навчався у Державній музичній школі з українською мовою навчання, яку очолював Василь Барвінський. У 1969 р. Ярослав Грицяй закінчив Львівську консерваторію (клас відомого львівського педагога Осипа Москвичіва). Ще раніше, з 1944 року, почав працювати у симфонічному оркестрі Львівської філармонії, учасником якого був протягом 26 років. У той час оркестр виступав з багатьма видатними музикантами, що приїжджали з гастролями до Львова, — Дмитром Шостаковичем, Давидом Ойстрахом, Олегом Крисиою. У 1950-х рр. Я. Грицяй викладав у Львівській

дитячій музичній школі № 1 (тепер Дитяча школа мистецтв ім. А. Кос-Анатольського).

Впродовж тривалого часу (40–80-ті рр. ХХ ст.) Грицай збирав матеріали, які стосувалися музичного життя Галичини та розвитку виконавської майстерності. Особливість цієї колекції полягає у тому, що її формував музикант-професіонал, який мав добрий смак, хорошу школу та чудово орієнтувався в цінності кожного предмета своєї збірки. Усі матеріали становлять нерозривну цілісність, доповнюють одні одних. Після смерті колекціонера його родина передала цей архів до Музею Соломії Крушельницької у Львові. Спеціально для даної колекції було створено окремих фонд Ярослава Грицая¹.

В колекцію входять: нотні видання, оригінальні фотографії відомих музичних діячів і композиторів з їхніми автографами, музикознавча та музично-педагогічна література, грамофонні платівки, програми виступів у Львові в 20–30-х рр. ХХ ст. відомих виконавців — Любки Колесси, Віллі Бурместера, Яна Кубеліка, Йозефа Сігеті, Жака Тібо, Броніслава Губермана та ін.

Значну кількість цих матеріалів Я. Грицаю подарували його друзі та колеги по роботі. Про це свідчать їхні автографи на фотографіях, книгах та нотних виданнях. Інші експонати Я. Грицай купував у нотних та букіністичних магазинах, у приватних колекціонерів.

Оригінальні фотографії видатних музикантів становлять невелику, проте дуже цікаву і цінну частину колекції. Серед них — фотографії Йоганнеса Брамса, Ріхарда Штрауса, Пабло де Сарасате, Леопольда Ауера, Аугуста Вільгельмі, Йозефа Йоахіма, Макса Бруха, Джакомо Мейєрбера, Каміля Сен-Санса, Ферруччо Бузоні, Александра Габриловича, Яна Кубеліка, Міші Ельмана, Фріца Крейслера, Петра Чайковського, Олександра Глазунова, Миколи Римського-Корсакова. Переважна більшість — з особистими автографами митців. До збірки Грицая вони потрапили, очевидно, з архіву Рафала Машковського — диригента, скрипаля, колекціонера, адже всі автографи на фотографіях адресовані саме йому. Датовані 80–90-ми рр. ХІХ ст. Серед них такі: “Найбільшому артистові монсиньору Рафалу Машковському на пам’ять про Петербург від шанувальника О. Глазунова”; “Видатній людині і майстрові, сердечно відданий Ферруччо Бузоні”; “Моєму любому колезі Рафалу Машковському з правдивою відданістю — Ріхард Штраус”; “Найбільшому капельмайстрові на приемну згадку від шанувальника і друга — Пабло де Сарасате”; “На пам’ять про блискучий успіх в Москві

¹ Фонд Ярослава Грицая 1-4348.

дуже симпатичному панові Машковському від директора фізгармонічного (музичного) товариства в Москві — Петро Чайковський”.

Усі дедикації написані з великою повагою — очевидно, Машковського дуже цінували в музичному світі. Проте історія розпорядилася інакше: в довідковій літературі не вдалося знайти жодної інформації про цю людину.

У колекції Грицяя зберігається близько 2,5 тис. примірників нотної літератури. Часовий проміжок видань — приблизно століття: остання чверть XIX — кінець 80-х років XX ст. В основному — це класичний репертуар. Представлені різні жанрові групи — камерно-вокальна, камерно-інструментальна, хорова та оркестрова музика. Видання здійснені в Австрії та Польщі (кінець XIX — 30-ті роки XX ст.), в колишньому Радянському Союзі. Особливо цікавими за оформленням є українські видання 20–30-х рр. XX ст., видані як в Галичині, так і в Радянській Україні в період так званої “українізації”. Чимало є і повосенних видань. Вражає розмаїття скрипкової літератури, яка охоплює, фактично, повний скрипковий репертуар. В колекції зберігаються, наприклад, навіть переклади опер та симфоній для скрипки і фортепіано.

Платівки становлять значну частину збірки Ярослава Грицяя. В архіві представлена творчість композиторів та виконавців багатьох національних шкіл у різноманітних жанрах. Цікавими для дослідження музичних уподобань галичан початку минулого століття є так звана “легка” розважальна музика — численні танго, фокстроти, естрадні пісні у виконанні популярних ансамблів та естрадних оркестрів 20–30-х рр. XX ст.

Загальна кількість платівок становить понад 2,2 тис. одиниць збереження. Усю фонотеку можна поділити на дві великі групи — платівки т. зв. “радянського” періоду фірми “Мелодія” та її попередниць (Ногінський завод Грампласттрест, Апрелевський завод Мособлсвонархоза та його філії в інших містах Росії та СРСР). Їх у збірці 1600. Друга група — платівки західноєвропейських та американських фірм, у тому числі близько 300 оригінальних грамофонних платівок, випущених відомими фірмами звукозапису у першій половині XX ст.

Кількість наявних у колекції фірм звукозапису надзвичайно об’ємна — коло 40 назв. Найвідоміші — “Brunswick”, “Columbia”, “Decca”, “Electrola”, “Fonotipia”, “Fortuna records”, “Gramophone” (з кількома різновидами та серією “His master’s voice”), “Odeon”, “Parlophon”, “Płyta Pathé”, “Polydor”, “Syrena”, “Telefunken”, “Ultrapphon”, “Victor”, “Victrola”, “Vox”, “Muza”, “Supraphon”, “Ultrapphon”, “Eterna”, “Hungaroton”, “Ligo”, “Балкантон”, “Qualiton”.

Серед найцінніших платівок збірки — оригінальні архівні записи скрипкових творів, які виконують Крейслер, Бурместер, Хейфетц, Ельман, Куленкамф, Кубелік, здійснені фірмами “Electrola”, “Gramophone”, “Polydor”; комплекти платівок “Columbia” та “Polydor” із записом Симфонії № 5 Л. Бетовена у виконанні Берлінського філармонічного оркестру, Тріо ре-мінор Р. Шумана у виконанні А. Корто, Ж. Тібо та П. Казальса.

Значна кількість грамплатівок представляє вокальні жанри. Виконавцями є видатні співаки — Маттіа Баттістіні, Енріко Карузо, Федір Шаляпін, Сельма Курц, Адам Дідур, Йозеф Манн, Ерна Зак, Фріда Гемпель, Амелія Галлі-Курчі, Барбара Кемп, Лілі Леман, Альфред Піккавер, Розетта Пампаніні та багато інших зірок оперних сцен. Записані популярні арії з опер Дж. Верді, Дж. Пуччіні, П. Масканьї, Р. Леонкавалло, С. Монюшка та ін., камерно-вокальні твори італійських, австрійських, польських композиторів.

Якщо з технічного боку можна мати застереження щодо якості записів та стану збереження цих платівок, то в історичному плані дані експонати мають неоціненну вартість. Вони дають можливість насолодитися мистецтвом великих вокалістів, оцінити, навіть в недосконалих записах, їхню майстерність, пізнати виконавську школу та манеру виконання, вивчити смаки й уподобання як самого митця, так і шанувальників музичного мистецтва загалом.

Працівники Музею Соломії Крушельницької у Львові активно вводять в науковий обіг матеріали колекції Ярослава Грицая. Ці раритети неодноразово експонувалися на виставках, а також послужили основою для наукових розвідок. Як приклад — участь працівників Музею Ірини Криворучки і Данути Білавич у міжнародному проєкті при Боннському університеті “Музичні збірки бібліотек і архівні фонди музеїв як феномен німецької музичної культури в її зв’язках із Східною Європою” (2004–2006), результатом якого стало дослідження “Архів грамплатівок Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові. Музична фонографія як джерело дослідження історії галицької музичної культури ХХ ст.”²

Продовженням проєкту є публікація у 2007 р. “Каталогу грамофонних платівок першої половини ХХ ст. з фондів Музично-меморіального музею

² *Lušečka I., Bilavič D.* Der Schallplattenbestand des Muzyčno-memorial'nyj muzej Solomii Krušel'nyčkoj in Lviv. Musikalische Phonographie als Quelle zur galizischen Musik- und Kulturgeschichte des 20. Jahrhunderts / Red. A. Kürsten, S. Brasak, V. Ludorff // Musik-Sammlungen — Speicher interkultureller Prozesse.— Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2007.— Band 2b.— S. 357.

Соломії Крушельницької”³, основу якого склали грамофонні платівки з фонду Я. Грицяя.

Каталогізація фоноархіву Музею є першою сходинкою майбутнього проекту реставрації, переведення на сучасні звукові носії збереженої музичної спадщини та створення умов для прослуховування грамзаписів. Тоді поціновувачі класичної музики зможуть насолоджуватися неповторним звучанням голосів зірок оперних сцен та шедеврів інструментального виконавства минулого, які зберіг для нащадків у своїй колекції Ярослав Грицай.

Данута Білавич

³ Каталог грамофонних платівок першої половини ХХ ст. з фондів Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові / Муз.-мемор. музей С. Крушельницької у Львові; Упоряд. *Д. Білавич, І. Криворучка*.— Львів: Гердан Графіка, 2007.— 118 с.: 16 іл.